

Anton Català Gomis i la pintura mural Parròquia de Sant Feliu de Constantí

Mireia Català

Resum: introducció a la figura i l'obra del pintor català Anton Català Gomis, (1911-1970) autor dels murals del baptisteri de la Parròquia de Sant Feliu de Constantí (1965).

Paraules clau: artista, pintura mural, art religiós, Alcover, Constantí.

Resumen: introducción a la figura y la obra del pintor catalán Anton Català Gomis, (1911-1970) autor de los murales del baptisterio de la Parròquia de Sant Feliu de Constantí (1965).

Palabras clave: artista, pintura mural, arte religioso, Alcover, Constantí.

Ens han encarregat que escrivim sobre el pare i personalment em pregunto si podrem deixar constància de la grandiositat que sorgeix tan de les seves obres murals com dels seus petits gravats, perquè uns i altres són fruit d'un mateix esperit creatiu, l'objectiu del qual es centra en aconseguir la bellesa amb la mateixa naturalitat amb què ho fan els arbres o les plantes.

Aquesta naturalitat que aflorava en tot allò que tocava anava prenent forma de quadre si aquest era el seu objectiu o de llitet de baranes per a la nena que havia de néixer. Podia fer tan un plànol per als paletes que modificaven la casa d'Alcover, com idear el projecte per decorar el vestíbul de l'ajuntament.

Tenia una gran capacitat per aprendre qualsevol ofici i encert per adaptar-s'hi. Era dibuixant, pintor, gravador, aquarel·lista, ebenista i podria haver estat terrissaire posem per cas, si s'ho hagués proposat. A més a més ho sabia arreglar tot. La seva disponibilitat per ajudar els altres era total, sempre a punt per donar un cop de mà si feia falta.

Tot tenia aquesta proximitat, que ara comentem, perquè en tot el que feia hi intervenia la persona que estimava tant allò que creava com les persones que l'envoltaven. Per exemple, si en les seves pintures murals els àngels que hi apareixien sovint tenien les nostres cares o les dels nostres cosins, no era només un joc. Tenia una doble lectura ben profunda: ell ens acostava al cel posant-nos

ales, a la vegada que deixava constància de la nostra existència al seu costat. El pintor i les figures pintades. Existència real i sentit per al futur.

El pare va néixer el 1911. Era fill de pagès, el seu pare d'Alcover i la mare de Vilallonga del Camp. Eren pagesos amb poca terra i una grandiosa capacitat d'estalvi.

Era el més petit de tres germans. Els seus mestres li van veure un interès per la cultura i una capacitat d'aprenentatge poc corrent en nois de la seva edat i van proposar a la família de continuar els seus estudis al seminari de Tarragona. Però això no va durar gaire perquè ho va deixar al cap de tres o quatre cursos. No obstant, els fonaments d'història, literatura, art i llatí sí que li van servir per anar-los ampliant tota la seva vida donant sentit a la seva obra.

Als 18 anys, impel·lit per la seva dèria artística, i gràcies al recolzament del seu mestre i Vicari d'Alcover Mn. Ramon Comas, convenç els pares per anar a Barcelona a estudiar a l'Escola d'Arts i Oficis Artístics i Belles Arts a l'edifici de Llotja. Allà té el suport del seu germà gran Francesc, que feia la carrera de farmàcia. Per pagar-se la despesa comença a treballar a les Galeries Iquino, on ven les seves primeres obres, i posteriorment munta un petit taller d'ebenista.

Els caps de setmana sempre aprofita per sortir a pintar pels voltants de Barcelona amb els seus amics Jaume Oates i Mallol Suazo.

Va ser deixeble dels pintors Francesc Labarta, Ramon Calsina, Lluís Muntaner i Antoni Vila Arrufat, aconseguint un gran domini tan del dibuix com de la pintura. Va merèixer entre altres premis, la medalla d'or de dibuix de la figura en moviment, que consisteix a reproduir a mida real un dibuix del model en moviment constant. Requereix molt coneixement de l'anatomia humana, una gran memòria visual per retenir un sol instant de la seva trajectòria i molt domini del clar-fosc per mostrar-ne el volum i la dinàmica.

Acabada la carrera el 1936, prepara les oposicions per optar a una beca d'ampliació d'estudis a Madrid, Roma i París, però el sorprèn la guerra i tot s'atura. Títols i papers es van perdre però ell va encetar, a partir d'aquell moment, una dedicació artística que li va durar tota la vida.

El 1940 es va casar amb la Glòria Agràs, també filla d'Alcover i van anar a viure a Barcelona. Van tenir tres filles la Marta, la Mireia i la Glòria.

De totes les seves activitats artístiques cal remarcar la de muralista. Des del 1940 al 1970, realitzà una quarantena de murals en esglésies, edificis públics i particulars per bona part de Catalunya, però de forma molt especial a les comarques tarragonines.

La pintura mural en les esglésies té una doble funció, la d'explicar les escenes bíbliques que hi apareixen i la d'acompanyar els creients en el seu particular camí espiritual. Durant la guerra s'havien cremat esglésies i havien desaparegut retaules magnífics. Calia dignificar la greu mancança que això suposava com més aviat millor. Probablement molts dels encàrrecs que any rere any el pare anava rebent tenien majoritàriament aquest objectiu.

Aquests murals els realitzava generalment a l'estiu mentre la família estiujava a Alcover. Si pintava en un lloc proper venia a dormir a casa però si no es quedava a dispesa en una casa del poble perquè aprofitava millor les hores de llum per pintar. Aquest aspecte és molt important perquè la seva tècnica preferida i generalment utilitzada era la del fresc.

El fresc, tal com diu la paraula, es pinta mentre la matèria que fa de suport (calç i sorra) és fresca, o sigui, cal que cada dia es prepari només el tros de paret que es creu convenient pintar. Un cop seca la preparació, al cap d'unes hores, ja no es pot pintar més perquè no es produiria la reacció química que fixa per sempre el pigment a la paret. Al dia següent fent coincidir perfectament el dibuix, el color i la il·luminació, s'ha de continuar la pintura, tenint en compte, no només la part que aquest dia s'executa i totes les que ja s'han fet, sinó tot el conjunt. Com que els murals són de grans dimensions, cal tenir molt clara la composició general i la il·luminació del conjunt ja que allò que queda pintat hi queda per sempre. Un cop sec ja no es podrà retocar. Això requereix un enorme sentit de la composició que el pare dominava amb gran autoritat, des dels petits gravats al boix, de pocs centímetres quadrats, fins als altars majors de les parròquies amb desenes de metres quadrats.

A partir del projecte de dibuix i color, cal passar a la realització del «cartó» que és el dibuix fet a la mida convenient per modificar la perspectiva que empetiteix les figures amb la distància a més de resoldre tots els detalls. Ell feia els cartons al carbó sobre paper d'embalatge. Aquest dibuix calia calcar-lo sobre el preparat fresc. Generalment es fa resseguint el dibuix amb petits forats i esterger-lo amb una monyeca amb pols de color deixant passar el dibuix a la paret. Però ell no ho feia així. Utilitzava el mànec del pinzell per fer pressió sobre el preparat fresc i deixava el cartró intacte. (D'aquí que fa poc hem fet la donació dels cartons dels seus murals, al museu de Valls. Aquesta donació s'ha completat amb tots els clixés dels gravats al boix i les corresponents estampacions).

El fresc es treballa només amb pigment i aigua, sense cap tipus d'aglutinant. És la reacció química que es produeix amb la calç i la sorra convertint-se en carbonat càlcic, dur com una pedra que pot durar segles. Només té un gran enemic: la humitat. La humitat vulnera el suport i, en caure, s'enduu la pintura. Per tant, cal aïllar molt bé les obres pictòriques del contacte amb l'aigua sigui per goteres, filtracions o per simple capillaritat que puja des de terra.

En els seus murals el pare utilitzà altres procediments pictòrics com l'encaústica, la cola o l'oli sobre tela, però cap d'ells li donava la lluminositat que s'aconseguia amb el fresc degut a la blancor de la calç. D'aquí que fos el seu procediment preferit.

Dels trenta anys dedicats a la pintura de grans dimensions en van sorgir quaranta obres que analitzant-les ens podrien ajudar a marcar una evolució pictòrica cada vegada més precisa i personal.

Podríem considerar un primer estadi de formació fins al 1944, un altre des del 44 fins al 55 en què podem fruit de magnífics exemples com l'Institut de Sanitat de Tarragona, el despatx de l'alcalde de Valls, l'altar del Sant Sepulcre de Valls, la capella del Roser de Valls i l'altar major de Vilallonga del Camp.

I un tercer estadi que comprendria Capafonts, Hostalet de Pierola, Capella particular del cementiri de La Riba, Santíssim d'Alcover, Picamoixons, El Lledó i Constantí.

En què ens basem per fer aquestes distincions? Ens permetem comparar la pintura mural amb una altra activitat que va practicar també tota la seva vida, la xilografia.

La xilografia és una tècnica de gravat al boix que obliga a treballar sobre suports molt petits degut a les reduïdes dimensions de la seva fusta.

En poc espai cal encabir-hi molt contingut. Això, anima l'artista a depurar cada vegada més les línies compositives i la precisió estructural, aconseguint d'aquesta manera, a més de millorar la composició, expressar molt amb molt poc.

Va realitzar un nombre molt considerable de xilografies per fer-ne felicitacions nadalenques, estampes, gojos, ex-libris, etc. La pràctica assídua d'aquesta tècnica durant tants anys ens porta a creure que el va estimular a desenvolupar una gran capacitat de síntesi i a emprar una línia més dinàmica i rectilínia tant per definir les imatges com l'organització del conjunt fons-figura.

Aquest exercici constant pensem que va poder col·laborar a definir un estil propi que va impregnar tota la seva producció, especialment la pintura mural, a partir dels anys 54-55.

La pintura mural que el pare va fer aquí a Constantí, a la parròquia de Sant Feliu l'any 1965, va ser una obra molt madura. Portava ja vint-i-cinc anys fent grans murals en els quals s'hi sentia amo de la composició i de l'adaptació a l'espai disponible. El seu estil, ja molt personal, es caracteritza per l'ús de les línies rectes i els angles aguts que estilitzen el dibuix i li donen una seguretat enorme en el traç. Les figures molt altes augmenten la seva elegància i les lletres formen part de la pròpia composició.

Les dues parets laterals del baptisteri de la Parròquia de Sant Feliu de Constantí, amb les pintures murals obra d'Anton Català Gomis. Foto: Salvador Esparbé.

En aquest cas es tractava del baptisteri format per dues parets en angle i la coberta que les uneix. A la mà esquerra el bateig de Jesús, tema clàssic ja en ell, i a la dreta el sentit del baptisme, inèdit. El text que acompanya les seves pintures aquí explica el sagrament del baptisme d'aquesta manera.

A la paret 'esquerra el Pare etern anuncia:
AQUEST ÉS EL MEU FILL, L'ESTIMAT,
EN QUI M'HE COMPLAGUT (Mat- III- 17)
Mentre que a la paret dreta figura la continuació:
AIXÍ COM PER ADAM TOTS MORIM
AIXÍ TAMBÉ EN CRIST TORNEM A LA VIDA.
QUI NO RENEIX DE L'AIGUA I DE L'ESPERIT SANT
NO POT ENTRAR AL REGNE DEL CEL.

L'àngel amb l'espasa de foc foragita Adam i Eva del paradís mentre que Crist, amb la seva mort a la creu, obre l'entrada al regne del cel a tots aquells que amb l'aigua i l'Esperit Sant han estat batejats. El bateig d'un infant rememora els molts batejos que hi ha hagut i hi haurà en aquest mateix baptisteri. El sostre, dividit en quatre parts està compost amb quatre àngels amb poderoses ales que hi donen un sentit decoratiu de gran bellesa.

Davensol crític vallenc d'art, comentant l'obra del pare deia: «És un art d'equilibri i de puresa, de calma i de repòs. Una pintura que no ha volgut renunciar

El sostre del baptisteri amb quatre àngels. Foto: Salvador Esparbé.

a la cal·ligrafia, a l'escriptura màgica del dibuix, i, posant l'accent damunt la línia, damunt del contorn, damunt d'uns límits ideals d'una forma quasi immaterialitzada, expressa un tema determinat sense estridències, vist amb sensibilitat de percepció, sempre acompanyada d'un profund estudi de les formes, d'actituds, anatomies i vestidures i d'una composició oberta i equilibrada que redueix l'esquema plàstic a la cosa més primària, eliminant detalls anecdòtics ornamentals, fent ús d'una certa abstracció, al concretar l'essència del tema que s'explica, el que, a fi de comptes, li dona una riquesa nascuda de la perfecció dels valors plàstics secundaris que s'han emprat».¹

Lamentablement l'església ha patit greus moviments que han produït esquerdes en la façana i la caiguda de part de la teulada. Cal posar-hi remei al més aviat possible. Geòlegs, arquitectes i tècnics en la matèria estan treballant per frenar els moviments i poder cobrir l'edifici. Quan això s'aconsegueixi, cosa que es veu de forma immediata, es podrà passar a netejar tot l'interior i poder recuperar la gran quantitat d'obres d'art que formen part d'aquest conjunt. Ens sumem a aquesta visió esperançada i desitgem que es puguin recuperar també les pintures del baptisteri que per ara es conserven bé.

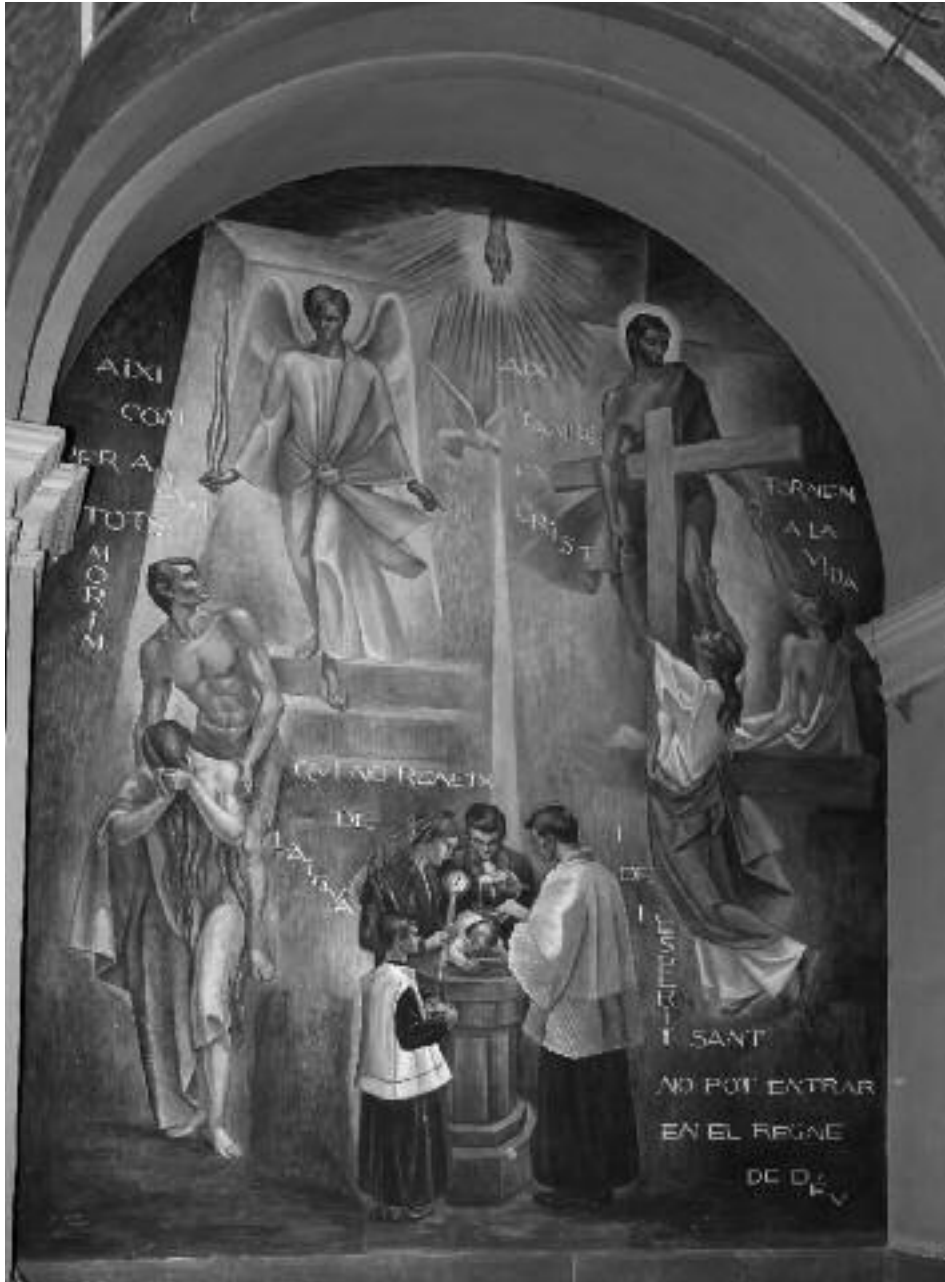
Per poder conèixer més a fons la vida i obra del pare teniu l'oportunitat de consultar la seva pàgina web a www.catalagomis.cat on veureu amb tot detall tota la seva producció.

Mireia Català
Març 2020

¹ Ventura Solé, Daniel «Davensol» (maig i juny 1970). «Anton Català i Gomis, artista-pintor (1912-1970)». *Revista Cultura*. Valls.

Representació del bateig de Jesús. Foto: Salvador Esparbé.

Representació simbòlica sobre el significat del baptisme. A la dreta, un detall d'Adam i Eva expulsats del paradís. Foto: Salvador Esparbé.

